

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه رازی است.

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته‌ی روان‌شناسی
گرایش عمومی

عنوان پایان نامه

**نقش شیوه فرزندپروری والدین، حل مسئله و خودتنظیمی در پیش‌بینی بروز
رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان کرمانشاه**

استاد راهنما:
دکتر جهانگیر کرمی

استاد مشاور:
دکتر سید محسن حجت‌خواه

نگارش:
یاسمین فیاضی

مهر ماه ۱۳۹۲

سپاس و قدردانی

سپاس **خدای** را که سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت‌های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند. و سلام و دورد بر محمد و خاندان پاک او، هم آنان که وجودمان وام دار وجودشان است؛ و نفرین پیوسته بر دشمنان ایشان تا روز رستاخیز...

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی شائبه ی او، با زبان قاصر و دست ناتوان، چیزی بنگاریم.

اما از آنجایی که تجلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تامین می کند و سلامت امانت‌هایی را که به دستش سپرده اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و از باب " من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزّ و جلّ ":

از پدر و مادر عزیزم... این دو معلم بزرگوارم... که همواره بر کوتاهی و درستی من، قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت‌هایم گذشته اند و در تمام عرصه‌های زندگی یار و یآوری بی چشم داشت برای من بوده اند؛

از استاد با کمالات و شایسته؛ **جناب آقای دکتر جهانگیر کرمی** که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ نمودند و زحمت راهنمایی این رساله را بر عهده گرفتند؛ از استاد صبور و با تقوا، **جناب آقای دکتر سید محسن حجت خواه**، که زحمت مشاوره این رساله را در حالی متقبل شدند که بدون مساعدت ایشان، این پروژه به نتیجه مطلوب نمی رسید؛ و از زحمات همه کسانی که در این رساله کمک حال و یاری‌گر من بوده و باری بر دوش آن‌ها گذاشته‌ام، سپاس و قدردانی می‌کنم.

باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

تقدیم به

مقدس‌ترین واژه‌ها در لغت نامه دلم، مادر مهربانم که زندگیم را مدیون مهر و عطوفت آن می‌دانم.
پدر، مهربانی مشفق، بردبار و حامی.

تقدیم به او که آموخت مرا تا بیاموزم
استاد گرامی جناب آقای دکتر جهانگیر کریمی

این هم به برادرهایم:

به همسفران مهربان زندگیم یاسین و امین نازنین
که با هم آغاز کردیم، در کنار هم آموختیم و به امید هم به آینده چشم می‌دوزیم. قلبم لبریز از عشق
به شماست و خوشبختی تان منتهای آرزویم.

چکیده

از آنجا که دانستن چگونگی انجام رفتارهای پرخطر و عوامل مؤثر بر آن‌ها و همچنین عواملی که می‌تواند در کوتاه مدت یا بلند مدت باعث کاهش آن شوند، کمک زیادی به جامعه می‌کند، پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش شیوه فرزندپروری والدین، شیوه حل مسئله و خودتنظیمی در پیش‌بینی بروز رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان شهر کرمانشاه انجام گرفت. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان اول تا سوم دبیرستان شهر کرمانشاه بود که با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، تعداد ۳۰۰ نفر از آن‌ها به عنوان نمونه انتخاب شدند. پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی از نوع همبستگی بود، که برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آماری تحلیل ممیز به شیوه همزمان و گام به گام استفاده شد. ابزار گردآوری داده‌ها عبارت بود از پرسشنامه رفتارهای پرخطر، پرسشنامه خودتنظیمی، پرسشنامه حل مسئله و مقیاس ادراک شیوه والدین.

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که خودتنظیمی در پیش‌بینی رفتارهای پرخطر نقش دارد یعنی هر چه فرد خودتنظیمی بالاتری داشته باشد، به احتمال کمتری با رفتارهای پرخطر درگیر می‌شود. همچنین نتایج نشان داد که شیوه حل مسئله و شیوه فرزندپروری والدین، در پیش‌بینی بروز رفتارهای پرخطر نقش دارند. نتایج تحلیل داده‌ها بر اساس تحلیل ممیز گام به گام نشان داد که بیشترین ضریب ساختاری به ترتیب به خودتنظیمی، کنترل شخصی (از ابعاد شیوه حل مسئله)، شیوه فرزندپروری والدین و درگیری پدر (از ابعاد شیوه فرزندپروری والدین) مربوط است. یعنی این ویژگی‌ها به ترتیب بیشترین نقش را در پیش‌بینی رفتارهای پرخطر دارند. با توجه به نتایج، پیشنهاد می‌شود که برای کاهش رفتارهای پرخطر در نوجوانان، مهارت حل مسئله و خودتنظیمی را در نوجوانان افزایش داد و بر آموزش والدین و نحوه برخورد با نوجوانان تأکید نمود.

کلیدواژه‌ها: شیوه فرزندپروری والدین، شیوه حل مسئله، خودتنظیمی، رفتارهای پرخطر، دانش‌آموزان.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل یکم: مقدمه
۲-۱-۱	بیان مسئله
۵-۲-۱	اهمیت و ضرورت پژوهش
۶-۳-۱	اهداف پژوهش
۶-۴-۱	فرضیه‌های پژوهش
۷-۵-۱	تعاریف متغیرها
۷-۱-۵-۱	تعاریف مفهومی
۸-۲-۵-۲	تعاریف عملیاتی
	فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش
۱۰-۱-۲	نوجوانی
۱۱-۲-۲	رفتارهای پرخطر و خشن در نوجوانان
۱۳-۳-۲	علل رفتارهای پرخطر
۱۳-۴-۲	انواع رفتارهای پرخطر
۱۴-۱-۴-۲	رفتارهای آسیب رسان به خود، خشونت و خودکشی
۱۴-۲-۴-۲	مصرف مواد
۱۵-۳-۴-۲	رفتارهای جنسی پرخطر
۱۷-۵-۲	نظریه‌ها در مورد رفتار پرخطر
۱۷-۱-۵-۲	نظریه رفتار مشکل
۱۷-۲-۵-۲	عوامل روان شناختی
۱۸-۳-۵-۲	نظریه تعامل خانواده
۱۸-۴-۵-۲	مدل بوم شناسی اجتماعی
۱۹-۵-۵-۲	نظریه روانکاو
۱۹-۶-۵-۲	نظریه نقص خودتنظیمی
۲۰-۷-۵-۲	نظریه تحلیل رفتار متقابل
۲۰-۸-۵-۲	نظریه زیستی
۲۱-۹-۵-۲	نظریه‌های انگیزشی و شخصیتی در مورد فرار دختران از خانه

- ۲۲ ..... ۲-۵-۱۰- نظریه رانده شدن
- ۲۳ ..... ۲-۵-۸- نظریه دلبستگی
- ۲۴ ..... ۲-۶- عوامل خطر
- ۲۴ ..... ۲-۷- حل مسئله
- ۲۵ ..... ۲-۸-۸- نظریه‌های مختلف در مورد حل مسئله
- ۲۵ ..... ۲-۸-۱- نظریه یادگیری شناخت اجتماعی
- ۲۶ ..... ۲-۸-۲- نظریه های محرک-پاسخ و تداعی
- ۲۶ ..... ۲-۸-۳- نظریه های گشتالت و شناختی
- ۲۷ ..... ۲-۸-۴- نظریه های خبرپردازی و هماندنگاری کامپیوتر
- ۲۷ ..... ۲-۹- خودتنظیمی
- ۲۹ ..... ۲-۹-۱- نظریه خودتعیین گری
- ۳۱ ..... ۲-۱۰- سبک فرزندپروری
- ۳۲ ..... ۲-۱۱- نظریه‌های مختلف در زمینه فرزندپروری
- ۳۲ ..... ۲-۱۱-۱- نظریه بامریند
- ۳۳ ..... ۲-۱۱-۲- نظریه آدلر
- ۳۵ ..... ۲-۱۱-۳- الگوی شفر
- ۳۶ ..... ۲-۱۱-۴- الگوی وینتر باتم
- ۳۶ ..... ۲-۱۱-۵- نظریه خودتعیینگری
- ۳۷ ..... ۲-۱۲- پیشینه پژوهشهای انجام شده

فصل سوم: روش پژوهش

- ۵۱ ..... ۳-۱- روش، جامعه و نمونه پژوهش
- ۵۱ ..... ۳-۲- ابزار پژوهش
- ۵۱ ..... ۳-۲-۱- پرسشنامه رفتارهای پرخطر:
- ۵۲ ..... ۳-۲-۲- پرسشنامه خودتنظیمی
- ۵۲ ..... ۳-۲-۳- پرسشنامه حل مسئله (PSI):
- ۵۳ ..... ۳-۲-۴- مقیاس ادراک شیوه فرزندپروری والدین (POPS):
- ۵۴ ..... ۳-۳- روش اجرا
- ۵۴ ..... ۳-۴- روش تجزیه و تحلیل دادهها

فصل چهارم: یافته های پژوهش

۵۶	۱-۴- مقدمه .....
۵۶	۲-۴- یافته های توصیفی .....
۵۸	۳-۴- یافته های مرتبط با فرضیه های پژوهش .....

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۷۸	۱-۵- مقدمه .....
۸۲	۲-۵- محدودیتهای پژوهش .....
۸۳	۳-۵- پیشنهادها .....
۸۳	۱-۳-۵- پیشنهادهای پژوهشی .....
۸۳	۲-۳-۵- پیشنهادهای کاربردی .....
۸۵	منابع .....
۱۰۰	پیوست .....
۱۰۰	پیوست ۱- پرسشنامه خودتنظیمی .....
۱۰۰	پیوست ۲- پرسشنامه رفتارهای پرخطر .....
۱۰۱	پیوست ۳- پرسشنامه شیوه حل مسئله .....
۱۰۳	پیوست ۴- مقیاس ادراک شیوه فرزندپروری والدین .....

فهرست جداول

صفحه	جدول
۵۲	جدول ۳-۱- پایایی و روایی پرسشنامه رفتارهای پرخطر.....
۵۶	جدول ۴-۱- وضعیت سنی نمونه مورد بررسی.....
۵۷	جدول ۴-۲- وضعیت تحصیلات والدین در نمونه مورد بررسی.....
۵۷	جدول ۴-۳- وضعیت شغلی والدین در نمونه مورد بررسی.....
۵۸	جدول ۴-۴- میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش در دو گروه.....
۵۹	جدول ۴-۵- آزمون‌های برابری برای میانگین‌های خودتنظیمی در گروه‌ها.....
۵۹	جدول ۴-۶- خلاصه اطلاعات مربوط به تابع ممیز متغیر پیش بین خودتنظیمی.....
۶۰	جدول ۴-۷- مرکز واره داده‌ها و ضریب کاپا برای بررسی نقش خودتنظیمی.....
۶۱	جدول ۴-۸- آزمون‌های برابری برای میانگین‌های شیوه فرزند پروری در گروه‌ها.....
۶۲	جدول ۴-۹- خلاصه اطلاعات مربوط به تابع ممیز متغیر پیش بین شیوه فرزندپروری والدین.....
۶۳	جدول ۴-۱۰- مرکز واره داده‌ها و ضریب کاپا برای بررسی نقش شیوه فرزندپروری والدین.....
۶۳	جدول ۴-۱۱- آزمون‌های برابری برای میانگین‌های حل مسئله در گروه‌ها.....
۶۴	جدول ۴-۱۲- خلاصه اطلاعات مربوط به تابع ممیز متغیر پیش بین حل مسئله.....
۶۴	جدول ۴-۱۳- مرکز واره داده‌ها و ضریب کاپا برای بررسی نقش حل مسئله در پیش بینی رفتارهای.....
۶۵	جدول ۴-۱۴- خلاصه یافته‌های تابع ممیز متعارف به روش تحلیل همزمان و گام به گام.....
۶۶	جدول ۴-۱۵- خلاصه یافته‌های تحلیل ممیز به روش گام به گام برای متغیرهای وارد شده.....
۶۶	جدول ۴-۱۶- ضرایب استاندارد، غیراستاندارد و ساختاری به روش همزمان.....
۶۷	جدول ۴-۱۷- ضرایب استاندارد، غیراستاندارد و ساختاری به روش گام به گام.....
۶۷	جدول ۴-۱۸- آزمون‌های برابری برای میانگین‌ها در گروه‌ها.....
۶۸	جدول ۴-۱۹- خلاصه یافته‌های تابع ممیز متعارف به روش تحلیل همزمان و گام به گام برای.....
۶۹	جدول ۴-۲۰- خلاصه یافته‌های تحلیل ممیز به روش گام به گام برای متغیرهای وارد شده برای.....
۶۹	جدول ۴-۲۱- ضرایب استاندارد، غیراستاندارد و ساختاری به روش همزمان برای.....
۷۰	جدول ۴-۲۲- ضرایب استاندارد، غیراستاندارد و ساختاری به روش گام به گام برای.....
۷۱	جدول ۴-۲۳- آزمون‌های برابری برای میانگین‌ها در گروه‌ها.....
۷۱	جدول ۴-۲۴- خلاصه یافته‌های تابع ممیز متعارف به روش تحلیل همزمان و گام به گام برای.....
۷۲	جدول ۴-۲۵- خلاصه یافته‌های تحلیل ممیز به روش گام به گام برای متغیرهای وارد شده برای پیش.....
۷۳	جدول ۴-۲۶- ضرایب استاندارد، غیراستاندارد و ساختاری به روش همزمان برای پیش بینی رفتارهای.....
۷۳	جدول ۴-۲۷- ضرایب استاندارد، غیراستاندارد و ساختاری به روش گام به گام برای پیش بینی رفتارهای.....
۷۴	جدول ۴-۲۸- آزمون‌های برابری برای میانگین‌ها در گروه‌ها.....
۷۴	جدول ۴-۲۹- خلاصه یافته‌های تابع ممیز متعارف به روش تحلیل همزمان و گام به گام برای.....
۷۵	جدول ۴-۳۰- خلاصه یافته‌های تحلیل ممیز به روش گام به گام برای متغیرهای وارد شده برای.....
۷۵	جدول ۴-۳۱- ضرایب استاندارد، غیراستاندارد و ساختاری به روش همزمان برای.....
۷۶	جدول ۴-۳۲- ضرایب استاندارد، غیراستاندارد و ساختاری به روش گام به گام برای.....

فصل يكم

مقدمه

۱-۱- بیان مسئله

نوجوانی اغلب به عنوان زمان افزایش درگیری در رفتارهای پرخطر در نظر گرفته می‌شود (لافرینر، منا و کرامر^۱، ۲۰۱۳). تغییرات روانی، اجتماعی، شناختی و بیولوژیکی در دوره نوجوانی، فرصت‌های تحولی بی‌شماری را برای نوجوان فراهم می‌سازد تا در رفتارهایی درگیر شود که به طور ضمنی، در اتخاذ سبک زندگی همراه با سلامت و یا به خطر انداختن سلامت اهمیت دارد (هریس، مولان، دانکن و بویس جولی^۲، ۲۰۰۲). از طرفی نوجوانان به کشف موقعیت‌های مخاطره‌ای تمایل دارند و این امر ظرفیت آنها را برای نداشتن زندگی طولانی و حتی مرگ بالا برده است (استویبر و گاد^۳، ۱۹۹۵؛ به نقل از خسروی، کیامنش، بنی جمالی و نیک منش، ۱۳۸۶).

پژوهشگران دلایل مختلفی را در گرایش نوجوانان به رفتارهای پرخطر مؤثر می‌دانند. تغییرات هورمونی در نوجوانان، مغز نابالغ، کنجکاوی (شاو؛ آمسِل و اسچیلو^۴، ۲۰۱۱)، اختلال عملکرد خانواده، جدایی و طلاق والدین، افسردگی، سوء مصرف مواد و رفتار ضد اجتماعی والدین در این زمینه مورد مطالعه قرار گرفته است. عامل دیگری که ارتباط یکنواختی با بروز رفتارهای پرخطر دارد، استفاده از شیوه‌های ناکارآمد فرزندپروری توسط والدین است (فریک^۵، ۱۹۹۳؛ به نقل از علیزاده، ۱۳۸۴).

نتایج نشان می‌دهد که میزان درگیری و آگاهی والدین از فعالیت‌های فرزندانشان با رفتارهای پرخطر ارتباط دارد و این رابطه درباره پدر تا حدی بیش از مادر می‌باشد (لوبر و استوتامر^۶، ۲۰۰۲). علاوه بر این والدین نوجوانان مبتلا به رفتارهای پرخطر، مشخصاً در تدابیر تربیتی خود هماهنگی کمتری دارند و بیش از والدین دیگر از تنبیه‌های خشن استفاده می‌کنند و نظارت کمتری بر فعالیت‌های فرزند خود دارند (فریک و همکاران^۷، ۱۹۹۲؛ به نقل از علیزاده، ۱۳۸۴).

---

¹. Lafreniere, Menna & Cramer
². Harris, Mullan, Duncan & Boisjoly
³. Stoiber & Good
⁴. Shaw, Amsel & Schillo
⁵. Frick
⁶. Loeber & Stouthamer
⁷. Frick & et. al

رفتارهای فرزندپروری به طور نزدیکی با بسیاری از جنبه‌های رشد کودک و نوجوان مرتبط شده است (دیور و گینسبورگ^۱، ۲۰۰۵). بسیاری از ابعاد رابطه والد-نوجوان ممکن است در سلامت نوجوان و رشد رفتارهای پرخطر در وی نقش داشته باشد از جمله گرمی والدین در برابر بی تفاوتی و سردی، پذیرش در برابر رد، ساختار در برابر هرج و مرج، استقلال در برابر کنترل زیاده از حد، دخالت در مقابل غفلت، سخت‌گیری در مقابل سهل‌گیری، نظم و انضباط مداوم در برابر ناسازگاری و ارتباط در مقابل فاصله-گیری. سبک‌های فرزندپروری در این زمینه نقش اصلی را بر عهده دارند (نیومانل، هریسون، داشیفی و دیویس^۲، ۲۰۰۸). فرزندپروری مقتدر که با درجه بالایی از گرمی و حمایت والدین، مشارکت در امور خانواده، سطوح بالای نظارت شناخته می‌شود، از شیوه‌های فرزندپروری ایده‌آل است (دیور، گینسبورگ، ۲۰۰۵) و این نوجوانان نسبت به نوجوانانی که در دیگر سبک‌های فرزند پروری رشد کرده اند، با رفتارهای پرخطر کمتری درگیر می‌شوند (کلارک و گروس^۳، ۲۰۰۵). فرزندان والدینی که از نظر هیجانی و عاطفی مورد حمایت قرار نمی‌گیرند، برای مصرف مواد در خطر بالایی قرار دارند. در حقیقت شاید تعارض بین والدین نسبت به متغیرهای ساختاری دیگر از قبیل غیبت و یا جدایی والدین، عامل مؤثرتری در گرایش نوجوانان به سوی رفتارهای پرخطر باشد (فارینگتون و همکاران^۴، ۱۹۷۶، به نقل از علیزاده، ۱۳۸۴).

از جمله سازه‌هایی که با ارتکاب نوجوانان به رفتارهای پرخطر رابطه دارد، مهارت حل مسئله است. حل مسئله نوعی از مقابله متمرکز بر مشکل است و موجب خط مشی‌های هدفمندانه‌ای می‌شود که افراد به وسیله آن مسئله را تعریف کرده و راه حل‌های مختلف را تولید نموده، تصمیم‌گیری کرده و یک راه حل را انتخاب می‌کنند (زنوزیان، غرابی و یزدان دوست، ۱۳۸۹). رویکرد حل مسئله از رفتارهای پرخطر زودرس که خشونت، سوء مصرف مواد، انزوای اجتماعی، ارتباطات اجتماعی ضعیف، ضعف همدلی و دستاوردهای ضعیف دانشگاهی را در پی دارد، پیشگیری می‌کند و فراوانی آنها را کاهش می‌دهد (شور و بیلی^۵، ۲۰۰۶) حجم وسیعی از پژوهش‌ها نشان می‌دهد که هر چه فرد توانایی بیشتری در حل مسئله داشته باشد، به همان اندازه در زندگی خود موفق تر و سالم تر خواهد بود. مهارت حل مسئله به افراد کمک می‌کند تا به صورت منطقی و منظم به حل مسائل و مشکلات خود بپردازند (زنوزیان، غرابی و یزدان دوست، ۱۳۸۹).

از متغیرهای دیگر این پژوهش، خودتنظیمی می‌باشد. خودتنظیمی، عبارت است از توانایی مشارکت فعال از نظر فراشناختی، انگیزشی و رفتاری در فرایند یادگیری است (توکلی زاده، ابراهیمی قوام، فرخی و

¹. Devore & Ginsburg

². Newmanl, Harrison, Dashiffi& Davies

³. Clark Gross

⁴. Farington&et.al

⁵. Shure & Bailey

گلزاری، ۱۳۹۰). پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهد که تفاوت‌های فردی در خودتنظیمی، ممکن است مشارکت در فعالیت‌های مخاطره‌آمیز را توضیح دهد (میجر، فیلیس و هوسی ۲۰۰۸؛ ۱). سطوح بالای خودتنظیمی با رفتارهای سازگارانه و انعطاف‌پذیر در کودکان، نوجوانان و بزرگسالان مرتبط است و سطوح پایین خودتنظیمی به طور معمول با سطوح بالاتری از رفتارهای ضداجتماعی، استفاده از مواد مخدر و تجاوز مرتبط است (زینالی، پاشا شریفی، عنایتی، عسگری و پاشا، ۲۰۱۱).

در مورد تأثیرات هر یک از سازه‌ها در بروز رفتارهای پرخطر پژوهش‌های بسیاری انجام شده است، اما پژوهشی که نقش هر سه عامل را (ادراک شیوه فرزندپروری والدین، شیوه حل مسأله و خودتنظیمی) با هم در بروز رفتارهای پرخطر نوجوانان بررسی کند، وجود ندارد. بنابر این پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سؤال است که آیا ادراک شیوه فرزندپروری والدین، شیوه حل مسأله و خودتنظیمی در پیش‌بینی رفتارهای پرخطر نقش دارد یا خیر.

---

¹. Magar, Phillips & Hosie

۱-۲- اهمیت و ضرورت پژوهش

دانستن چگونگی انجام رفتارهای پرخطر و عوامل موثر بر آنها و همچنین عواملی که می‌تواند در کوتاه مدت یا بلند مدت باعث کاهش آنها شوند کمک زیادی به جامعه می‌کند. برای مثال پژوهش‌ها نشان داده است که هر چه سن شروع مصرف زودتر باشد سطح استفاده از آنها زودتر بالا رفته و احتمال ترک نیز کمتر است (موسسه رشد نوجوانان^۱، ۲۰۰۴).

مرور نظریات مختلف بیان کننده آن است که در زمینه رفتارهای پرخطر یک رویکرد قطعی ارایه نشده است، لیکن نظریه‌های مختلف در بروز رفتارهای پرخطر عوامل مختلفی را دخیل دانسته‌اند، گروهی بر استفاده نکردن بهینه از اوقات فراغت در این زمینه اشاره داشته‌اند و گروهی دیگر نقش عوامل اجتماعی را در این زمینه پررنگ تر جلوه داده‌اند (ماهر، ۱۳۸۳). برخی مطالعات به عوامل خانوادگی و ضعف نظارت والدین در این زمینه اشاره داشته‌اند، نظریه ویژگی‌های ذاتی، معتقد است تفاوت‌های میان افراد آنها را به طور طبیعی به رفتارهای پرخطر مستعد می‌کند، ولی برای اثبات ویژگی‌های ذاتی خاص به عنوان عامل رفتارهای پرخطر دلایل کافی ارایه نشده است (رولیسون و شرمن^۲، ۲۰۰۲؛ به نقل از ارژنگ، ۱۳۹۱).

عوامل روانی زیادی همراه با ویژگی‌های دیگری چون خودنظم‌دهی ضعیف، تکانشی بودن، نوجویی و عاطفه منفی بالا، در بروز رفتارهای پرخطر دخیل قلمداد شده‌اند. اگرچه بزرگسالان هم رفتارهای پرخطر را تجربه می‌کنند اما نوجوانان بیشتر آنها را انجام می‌دهند به طوری که انجام این رفتارها از ابتدای نوجوانی تا میانه آن افزایش می‌یابد و در اواخر نوجوانی شدیداً افت پیدا می‌کند (گنز و همکاران، ۱۹۹۰؛ به نقل از زاده محمدی و احمدآبادی، ۱۳۸۷).

امروزه رفتارهای پرخطر یکی از مهمترین عوامل مهم به خطر افتادن سلامت جامعه و دانش‌آموزان می‌باشد، شیوع رفتارهای پرخطر بخصوص در نوجوانان و جوانان به یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین مدل نگرانی‌های جوامع بشری تبدیل شده و علیرغم فعالیت‌های سه دهه گذشته رفتارهای مخاطره آمیز در سطح جهان دارای رشد تصاعدی بوده است (ملکشاهی و مومنی نسب، ۱۳۸۶). در میان مقاطع تحصیلی مقطع دبیرستان بسیار مهم‌تر و حساس‌تر می‌باشد چرا که دانش‌آموزان در سن نوجوانی‌شان هستند و به علت تغییرات فیزیولوژیکی بلوغ در این سن نوجوانان دچار تحولات فیزیکی و روانی می‌گردند و در این سن بیشتر احتمال پرخاشگر شدن و همچنین انجام رفتارهای مخاطره آمیز مانند درگیری‌های فیزیکی، سیگار کشیدن

¹. institute Youth Development

². Rolison & Scherman

و... وجود دارد. به همین دلیل در این پژوهش به بررسی قدرت ادراک شیوه فرزندپروری والدین، حل مسأله و خودتنظیمی در پیش بینی رفتارهای پرخطر نوجوانان شهر کرمانشاه پرداخته‌اند

۱-۳- اهداف پژوهش

- بررسی نقش شیوه فرزندپروری والدین در پیش بینی رفتارهای پرخطر
- بررسی نقش شیوه حل مسئله در پیش بینی رفتارهای پرخطر
- بررسی نقش خودتنظیمی در پیش بینی رفتارهای پرخطر
- دست یابی به یک معادله پیش بینی برای رفتارهای پرخطر می باشد.

۱-۴- فرضیه‌های پژوهش

- شیوه فرزندپروری والدین قدرت پیش بینی رفتارهای پرخطر را دارد.
- سبک های حل مسئله در نوجوانان قدرت پیش بینی رفتارهای پرخطر را دارد.
- راهبردهای خودتنظیمی قدرت پیش بینی رفتارهای پرخطر را دارد.
- ترکیب خطی شیوه فرزندپروری والدین، سبک های حل مسئله و خودتنظیمی توان پیش بینی رفتارهای پرخطر را دارد.

۱-۵- تعاریف متغیرها

۱-۵-۱- تعاریف مفهومی

رفتار پرخطر: به رفتارهایی اطلاق می‌شود که تأثیرات مضر بر روی رشد کلی جوانان می‌گذارند، از موفقیت‌ها یا تحولات مثبت آینده آن‌ها جلوگیری می‌کند، رشد و تحولات عادی نوجوانان را قطع می‌کند و یا از شرکت کردن نوجوان در تجربیات نوعی مربوط این گروه سنی جلوگیری به عمل می‌آورد (گازمن و بوش، ۲۰۰۷).

شیوه فرزندپروری: شیوه‌های فرزند پروری به روش‌هایی اطلاق می‌شود که والدین در برخورد با فرزندان خود اعمال می‌کنند که می‌تواند در رشد و تکامل فرد در دوران کودکی و خصایص بعدی شخصیت وی تاثیر فراوان و عمیقی داشته باشد (شعاری نژاد، ۱۳۷۶). در این پژوهش به ادراک شیوه فرزندپروری والدین پرداخته شده است، یعنی آن رفتارهایی که نوجوان از رفتار والدین گزارش می‌کند و ادراک کرده است.

حل مسئله: به نگرش، مهارت یا توانایی‌هایی اشاره دارد که فرد را قادر می‌سازد در برابر هر یک از مشکلات زندگی، راه حل مؤثر و سازگارانه را انتخاب کند (اسپنس^۱، شیفلد، دانوان، ۲۰۰۲). حل مسئله مهارت شناسایی مشکل و طی کردن مراحل برای حل آن است. فرایندی نظام مند که بر تحلیل مشکل متمرکز است (آلتان، ۲۰۰۳).

خودتنظیمی: یادگیری خودتنظیمی شامل راهبردهایی است که دانش‌آموزان به کار می‌برند تا شناخت‌هایشان را تنظیم کنند و همچنین راهبردهای مدیریتی است که آنها برای کنترل یادگیری شان به کار می‌برند (پینتریچ، ۱۹۹۹). لموس^۲ (۱۹۹۹) نیز معتقد است خود تنظیمی یعنی ظرفیت فرد برای تعدیل رفتار، متناسب با شرایط و تغییرات محیط بیرونی و درونی. او توضیح می‌دهد که خود تنظیمی همچنین شامل توانایی فرد در ساماندهی رفتارهایش جهت رسیدن به اهداف و خود مدیریتی فرایندهای گوناگون یادگیری است (به نقل از کارشکی، خرازی، اژه‌ای و قاضی طباطبائی، ۱۳۸۸).

1. Spence

2. Lemos

۲-۵-۲- تعاریف عملیاتی

شیوه فرزندپروری: در این پژوهش شیوه فرزندپروری والدین، نمره‌ای است که نوجوانان در پرسشنامه سبک فرزندپروری ادراک شده (PSQ) به دست می‌آورند.

حل مسئله: سبک حل مسئله نمره‌ای است که فرد در مقیاس حل مسئله (PSI) به دست می‌آورد.

خودتنظیمی: در این پژوهش خودتنظیمی نمره‌ای است که فرد در مقیاس خودتنظیمی بوفارد به دست می‌آورد.

رفتار پرخطر: بر اساس پرسشنامه رفتارهای پرخطر شجاعی باغینی نمونه به دو گروه تقسیم می‌شود. آنهایی که بنا بر گزارش این پرسشنامه رفتار پرخطر داشته‌اند در گروه افراد دارای رفتار پرخطر قرار می‌گیرند و آنهایی که رفتار پرخطر نداشته‌اند، در گروه عادی می‌باشند

فصل دوم

ادبیات و پیشینه پژوهش

۱-۲- نوجوانی

دوره نوجوانی دوره‌ای بسیار مهم در مراحل رشد و تکامل است. در این دوره فرد با ورود به فرایند بلوغ از دوران کودکی به بزرگسالی وارد می‌شود و توانایی‌ها و کفایت‌هایی را کسب می‌کند که در زندگی بزرگسالی از آنها استفاده می‌کند (کوهستانی، روزبهرانی و باغچقی، ۱۳۸۵). نوجوانی یک دوره بحرانی در زندگی است، الگوهای رفتاری مهم که می‌توانند بر سراسر زندگی فرد تأثیر بگذارند در این دوران شکل می‌گیرند. مصرف مواد و الگوهای نادرست جنسی از این دوره آغاز می‌شوند (جان-پاپلو و استفان، ۲۰۰۴؛ به نقل از رستمی، ۱۳۹۲).

بسیاری از عوامل خطر دوران نوجوانی با تغییرات طبیعی این دوره آغاز می‌شود و شدت می‌گیرد. نوجوانان در طول دوره نوجوانی، تغییرات جسمی و تکاملی زیادی را تجربه می‌کنند (پرویزی و احمدی، ۱۳۸۵). در اوایل دوره نوجوانی، یک رشته تغییرات جسمانی، بین شخصی و درون شخصی آغاز می‌شوند. یکی از این تغییرات، آغاز جستجوی فعال یک شخصیت متمایز است. از زمان نظریه پردازان اریکسون در باب تحول روانی اجتماعی، تحول هویت، تکلیف روانی اجتماعی بنیادی در دوره نوجوانی قلمداد شده است (هال و براسارد^۱، ۲۰۰۸). به نقل از مجد آبادی فراهانی، فرزاد، شهرآرای و مرادی، ۱۳۹۰). با توجه به اینکه هویت یابی وحدتی است که بین سه سیستم زیستی، روانی و اجتماعی به وجود می‌آید. در صورتی که چنین وحدتی حاصل نشود، نوجوانان دچار آشفتگی در روابط و رفتار می‌گردند (انیسی، سلیمی، میرزمانی، رئیس و نیکنام، ۱۳۸۶).

در سن نوجوانی خصوصاً از ۱۲ سالگی به بعد نوجوانان بیشتر به تمایلات عاطفی گرایش پیدا می‌کنند. در این سن پسرها به تجزیه و تحلیل احساسات و پدیده‌های ذهنی خود می‌پردازند و در این امر چندان پیش می‌روند که گاهی باورهای جامعه و قید و بندهای اجتماعی را مورد بی توجهی قرار می‌دهند. پیدایش هوش نظری در نوجوانان آن‌ها را قادر می‌سازد که از مشاهدات روزانه خود به استنتاج اصول و قواعد کلی بپردازند. بدین ترتیب توجه نوجوان به خود باعث می‌شود وی به درون‌گرایی سوق پیدا کند. این حالت تنهایی طلبی گاهی در بعضی نوجوانان به صورت انزوای کامل ظاهر می‌شود که باعث می‌گردد نوجوان به خیال پردازی و گاهی به پرخاشگری بپردازد.

^۱ . Hall & Brassard